

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Мори Рача/More Raça на тема: „Метафоричност и символика във филмите „White Paths“ и „The General Gramophone“ на режисьора Viktor Gjika /The Symbolism in Viktor Gjika's movies „White Paths“ and „The General Gramophone“ - the use of metaphors in cinema under communism“ за присъждане на ОНС „Доктор по кинознание“ в област на висшето образование: 8. Изкуства, професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство (Кинознание, киноизкуство и телевизия); Факултет по изкуствата, катедра „Телевизионно, театрално и киноизкуство“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград от доцент д-р Милена Анева – катедра "Телевизионно, театрално и киноизкуство“, Факултет по изкуствата, ЮЗУ "Неофит Рилски"

1. Общо представяне на докторанта и дисертационния труд

За да подкрепи подобна кандидатура човек трябва да е сигурен в неговите качества и най-вече от това - има ли нужда от него.

Започвам така нестандартно едно академично становище, защото съм убедена в необходимостта от доктор с подобни качества и защото той ще заеме полагащото му се място в не особено голямото разнообразие от специалисти в областта на кино изкуството, така необходими особено за професионалното обучение на студентите. Смятам, че дисертацията на Мори Рача ще бъде и основно учебно помагало за бъдещите филмови и телевизионни режисьори.

Искам да отделя няколко момента, които според мен доказват полезността на тази дисертация. Този дисертационен труд на тема: „Метафоричност и символика във филмите „White Paths“ и „The General Gramophone“ на режисьора Viktor Gjika /The Symbolism in Viktor Gjika's movies „White Paths“ and „The General Gramophone“ - the use of metaphors in cinema under communism“ има за цел да изследва кинематографичната продукция по време на комунистическия режим в Албания, като се фокусира върху периода от създаването на Киностудио „Shqipëria e re“ до

кулминацията на този тоталитарен период. Основната цел на това изследване е да се оцени дали филмите, създадени през този период, са били преди всичко инструменти за пропаганда или носят художествена стойност чрез използване на метафори за предаване на забранени послания, тези и концепции. Актуалността на това изследване се основава на наложителната необходимост от цялостен анализ и оценка на художествения и културен принос на филмите, произведени през комунистическата епоха в Албания. Специално внимание е обърнато на законодателство от този период, което привидно се стреми да ограничи публичното показване на значителен корпус от филми от тази епоха. Новата културна ситуация след падането на комунистическия режим, привидно ориентирана към процеса на декомунизация, ускорява всеобхватен обществен дебат и противоречия по отношение на културното наследство в областта на киното. В този контекст изникват фундаментални въпроси относно опазването на историческите свидетелства за времето и нюансираното разбиране на кинематографичното наследство, създадено през изследвания период.

Научен ръководител на докторанта е доц.д-р Ирина Китова.

2. Обща характеристика на съдържанието на дисертационния труд

В този дисертационен труд ще се проследи развитието на киноизкуството и ярките режисьорски стилове в периода на комунистическата диктатура в Албания от времето на основаването на Албанското национално филмово студио „Shqipëria e Re“, което продуцира 227 художествени филма, 122 анимационни филма, 1145 документални филма и 1600 телевизионни репортажа до края на комунизма през март 1992 г. Изследвани са творческите постижения на най-изявените режисьори от този период, Виктор Джика и Димитър Анагности, които остават и едни от най-влиятелните фигури в развитието на албанското кино. Техните творби са анализирани комплексно, включително и в контекста на политически събития и други културни перспективи. Специален акцент е поставен върху най-значимите им филми за албанското кино като „Ruge te bardha“, „Gjeneral Gramafoni“, „Nentori i dyte“ и „Komisari i Drites“, които са създадени под строгия контрол на комунистическата власт и наложени рамки, които трудно се преодоляват. В периоди на идеологически и институционален контрол творците успяват да се изразят като използват филмов език, наситен с метафори и символи, за да могат да поставят на обществен дебат забранени теми като религия, свобода, миграция или западния свят.

Именно този специфичен начин на изразяване чрез метафори и техните двойни значения ще се изследва в дълбочина чрез комплексните анализи на няколко знакови албански игрални филма. През разглеждания период значителна част от документалните филми са чисто пропагандни, създадени, за да ласкаят ръководителя на партията и системата. Специално внимание е обърнато на голямото влияние на албанското кино в Китай, където се продават милиони билети и има страхотна публика дори в наши дни.

В допълнение, е отделено внимание на продължаващият дебат в Албания за това дали филми, направени в периода на комунизма, трябва да бъдат забранени за публично показване, тъй като те могат да събудят омраза и да допринесат за възхода на комунистическата идеология сред по-младите поколения.

В заключение докторанта отбелязва, този период от развитието на албанското кино е най-успешният по отношение на развитие на индустрията и производството на филми, въпреки пропагандните елементи, налагани като художествена доктрина. Най-интензивно филмопроизводството се развива през 70-те и 80-те години, с около 13-14 филма годишно. Днес албанското кино преживя рязък упадък, особено на специфични жанрове като детското кино, което почти го няма.

Глава 1: Целулоидни владения: Изследване на влиянието на киното върху обществото и политиката

Тази глава от дисертацията разглежда историческото развитие на киното като културен феномен, като изяснява бързото му разпространение в Европа след премиерата на кинематографа на братя Люмиер в Париж през 1895 г. Проследяват се обстоятелствата, които позволяват стратегическото разгръщане и нарастващата популярност на изобретението на братя Люмиер, което довежда до бързото му разпространение в множество европейски градове и държави, както и преодоляването на континенталните граници в глобален план. През нюансите на историческата оптика се разкрива културният пласт, в който киното като изобретение предизвиква смесени реакции в различните културни контексти. В хода на изложението прецизно се представят контрастиращите мнения за киното в началото на 20-ти век, първоначално възприето като комуникационен посредник сред градското население и същевременно дискредитирано от мнозина като повърхностна и лишена от

артистичност форма на забавление. Този план е важен, защото контекстуализира появяващото се игрално кино, метаморфозата на филмовите жанрове, техните трансформации и появата на филмовите звезди, което дава основания да започне да се говори за еволюция на киното.

Глава 2: Проучване на динамиката в развитието на албанското кино и режисьори в периода на комунизма

Тази глава представя задълбочен анализ на сложната динамика в развитието на албанското кино в рамките на промяната, настъпила с комунистическото управление, започната от Енвер Ходжа през 1944 г. Важен момент настъпва през 1952 г. със създаването на филмовото студио „Shqipëria e Re“, което бележи важна точка в развитието на киното в Албания, като първоначално се получава подкрепа и от Съветския съюз. Въпреки липсата на установено кинематографично наследство в Албания, тази инициатива се улеснява със създаването на забележителен набор от филми само за две десетилетия. Филмите, произведени през този период притежават особени характеристики, например в изобразяването на определени персонажи и масови сцени. Режисьорите черпят вдъхновение от социалните пластове, създавайки персонажи, дълбоко вкоренени в ежедневието. Италианският неореализъм и съветският социалистически реализъм оказват силно влияние, формирайки творческите търсения и опити за автентично представяне на обществените проблеми. Социалистическата идеология изиграва фундаментална роля, използвайки филмовото производство като мощен инструмент за пропаганда и разпространение на идеологически доктрини. Доминиращите теми в кинематографичните разкази се въртят около класовия конфликт, националното освобождение и селскостопанския прогрес, защитавайки комунизма като катализатор за обществения напредък. Изтъкнати режисьори като Димитър Анагности и Виктор Джика култивират кинематографичен репертоар, отразяващ многостранните стремежи и предизвикателства на албанското общество по време на социалистическия период. Техните творби предлагат ценни прозрения за асимиляцията на глобалните кинематографични тенденции в местните идеологически и културни контексти.

Глава 3: Виктор Джика: Аналитичен поглед върху идеологията, филмовата естетиката и културното влияние

Третата глава от дисертационния труд представя задълбочено изследване на сериозния кинематографичен принос на Виктор Джика. Докторантката подчертава разликата между игралното кино на Джика и документалните филми, които той режисира по държавна поръчка като се хвърля светлина върху нежеланието му да откаже участие в подобни проекти по държавна поръчка, нежелайки да се съпротивлява на официалните директиви. Отделено е внимание на авторските интенции на Джика на фона на ограниченията, наложени от управляващия режим и изследвайки сложността на творческите избори в рамките на актуалния социално-политическия контекст. 18 Проследявайки произхода на Виктор Джика до образованието му в престижния Московски институт се очертава връзката и дълбокото влияние на светила като Айзенщайн върху неговия кинематографичен стил и път. Неговите академични усилия в Москва слагат основата на неговото кинематографично пътешествие, кулминирало във филми, които служат за ориентация в трудната политическа обстановка, като същевременно въплъщават слоеве от символизъм и алегория. А стипендията на Джика в Москва, по-специално при професор Лев Кулешов, пионер в съветското кино, допълнително усъвършенства неговите артистични и режисьорски умения, отразяващи се в неговия подход към разказването на истории и кинематографичните техники.

Глава 4: Декодиране на кинематографичния език на Виктор Джика: Изследване на визуалната му експресивност и художествено наследство

Чрез тази глава Рача навлиза дълбоко в отличителния визуален стил и артистични елементи, използвани от режисьора Виктор Джика в неговите кинематографични 19 произведения. Прецизно се анализират кинематографските техники на Джика, започвайки с майсторските въвеждащи кадри, които разкриват атмосферата и средата в неговите филми. Подчертава се специфичната особеност умишлено да се използва камера „от ръка“ от Джика, която подсилва динамиката и непосредствеността във филмовото повествование, превръщайки камерата в активен участник.

Глава 5: Димитър Анагности: Очертаване на спецификите на албанското кино, заедно с Виктор Джика

Специален акцент е поставен по отношение на създаването и влиянието на специфични филми като „Silent Duel“ и „Tales from the Past“ като се разкрива сложния процес на създаване на филми в контролирана творческа среда, при която филмите преминават през множество етапи на оценка и одобрение преди публично показване. Подчертава се подхода 21 на Анагности към развитието на героите, реалистичните портрети и настойчивостта му да изобразява автентични човешки преживявания, дори когато е критикуван за определени аспекти, като изобразяването на жени във филмите му. Трябва да се отбележи, че филма на Анагности „Tales from the Past“ надхвърля границите на времето и се превръща в трайното наследство за поколенията.

Глава 6: Транснационален културен обмен: Влияние и възприемане на албанското кино в Китай

Тази глава поставя въпросите за културните взаимодействия и културния обмен, оформили динамичните отношения между Албания и Китай, като се фокусира върху въздействието на албанското кино върху китайската култура в разглеждания период и след това. Началото на тези взаимодействия се слага с установяването на дипломатически отношения между двете нации през 1949 г. Изследва се как този съюз се развива на фона на променящата се геополитическа обстановка, особено по време на разминаването между Китай и Съветския съюз. Подчертава многостранното сътрудничество между Албания и Китай, демонстрирайки споделеното им противопоставяне на хегемонията и обединяването им срещу по-силни политически субекти. Разгледани са ключови моменти като срещата в Букурещ през 1960 г., където Албания подкрепя Китай на фона на напрежението със Съветския съюз. Тази подкрепа се разширява и до застъпничеството на Албания за приемането на Китай в Обединените нации, което в крайна сметка завършва с Резолюция №2758 от 1971 г. и възстановяването на мястото на Китай в ООН.

Глава 7: Кинематографичното наследство на Албания: Запазване и споделяне на постижения, ценности и горчиви уроци от цензурата

В тази глава се изследва сложния и спорен въпрос за предложената цензура по отношение на албанското кино от периода на комунизма. В тази нова перспектива се разглежда историята на кинематографията по време на комунистическия режим, подчертавайки нейния контролиран характер и използването ѝ като инструмент за пропаганда. Изследват се последиците от предложената цензура от Института за комунистически престъпления (ИСС), целяща да забрани излъчването на филми от комунистическия период. Дебатът около декомунизацията, ролята на филмите в пропагандата и опозицията от Албанския кинопроект (АКП) са специални акценти. Освен това, се хвърля светлина върху последиците от цензурата върху историческите записи, общественото разбиране и продължаващите дискусии между учени, режисьори и политици

3. Научни приноси и практическо значение на дисертационния труд

Смятам, че дисертационният труд съдържа теоретични и практически приносни моменти. Оценявам анализите и изводите, свързани с независимите и нискобюджетните филмови продукции.

4. Критични бележки и препоръки

Препоръчвам да се прецени библиографията и мисля, че би било удачно филмографията да е като отделно приложение към труда.

5. Заключение

Намирам резултатите от изследването за приносни в своя характер за съвременното филмопроизводство.

Подкрепям Мори Рача/More Raça да ѝ бъде присъдена ОНС “Доктор по кинознание”.

12.06.2024г. Благоевград

доц.д-р Милена Анева

OPINION

for the dissertation thesis of Mori Raça entitled: "The symbolism in Viktor Gjika's movies „White Paths“ and „The General Gramophone“ - the use of metaphors in cinema under communism" for the award of PhD in Film Studies in the field of higher education: 8. Arts, professional field 8.4. Theatre and Film Arts scientific specialty "Film studies, film art and television",

by Associate Professor Dr. Milena Aneva
Department of Theatre and Film Arts and Television, Faculty of Arts,
SWU “Neofit Rilski”, Blagoevgrad

SUMMARY:

1. General introduction of the PhD student and the thesis

In order to support such a candidacy one must be sure of its qualities and most of all - whether there is a need for it.

I am beginning this academic statement in this unconventional way because I am convinced of the need for a doctorate with similar qualities and because it will take its rightful place in the not very large variety of specialists in the field of cinema art, so necessary especially for the professional training of students. I believe that Maury Racha's dissertation will also be an essential teaching tool for future film and television directors.

I would like to single out a few points that I think prove the usefulness of this dissertation. This dissertation on: "The symbolism in Viktor Gjika's movies „White Paths“ and „The General Gramophone“ - the use of metaphors in cinema under communism" aims to explore the cinematic production during the communist regime in Albania, focusing on the period from the establishment of the Cinema Studio "Shqipëria e re" to the culmination of this totalitarian period. The main objective of this research is to assess whether the films produced during this period were primarily propaganda tools or carried artistic value through the use of metaphors to convey forbidden messages, theses and concepts. The relevance of this research is based on the imperative need for a comprehensive analysis and evaluation of the artistic and cultural contribution of films produced during the communist era in Albania. Particular attention has been paid to legislation of this period which ostensibly sought to restrict the

public exhibition of a significant body of films from this era. The new cultural situation after the fall of the communist regime, seemingly oriented towards the process of decommunization, precipitated an all-encompassing public debate and controversy regarding cultural heritage in the field of cinema. In this context, fundamental questions arise regarding the preservation of historical evidence of the time and a nuanced understanding of the cinematic heritage created during the period under study.

The scientific supervisor of the PhD student is Assoc. Prof. Irina Kitova.

2. General description of the dissertation content

This dissertation will trace the development of filmmaking art and vivid directorial styles during the communist dictatorship in Albania from the time of the founding of the Albanian National Film Studio "Shqipëria e Re", which produced 227 feature films, 122 animated films, 1145 documentaries and 1600 television reports until the end of communism in March 1992. The creative achievements of the most prominent filmmakers of this period, Victor Djica and Dimitar Anagnost, who remain two of the most influential figures in the development of Albanian cinema, are explored. Their works are analysed in a complex way, including in the context of political events and other cultural perspectives. Special emphasis is placed on their most significant films for Albanian cinema, such as *Rruge te bardha*, *Gjeneral Gramafoni*, *Nentori i dyte* and *Komisari i Drites*, which were made under the strict control of the communist government and imposed frameworks that were difficult to overcome. In periods of ideological and institutional control, artists were able to express themselves by using a filmic language saturated with metaphors and symbols in order to be able to bring forbidden topics such as religion, freedom, migration or the Western world into public debate.

It is precisely this specific mode of expression through metaphors and their double meanings that will be explored in depth through the complex analyses of several seminal Albanian feature films. During the period under review, a significant part of the documentaries were purely propaganda films, created to flatter the party leader and the system. Special attention is paid to the great influence of Albanian cinema in China, where it sold millions of tickets and has a great audience even nowadays.

In addition, attention is paid to the ongoing debate in Albania about whether films made during the communist period should be banned from public

exhibition, as they can stir up hatred and contribute to the rise of communist ideology among younger generations.

In conclusion, the PhD student observes that this period of Albanian cinema development was the most successful in terms of industry development and film production, despite the propaganda elements imposed as artistic doctrine. The most intensive development of film production took place in the 1970s and 1980s, with about 13-14 films per year. Today, Albanian cinema has experienced a sharp decline, especially of specific genres such as children's cinema, which is almost non-existent.

3. Scientific contributions and practical significance of the thesis

I believe that the thesis contains theoretical and practical contributions. I appreciate the analyses and conclusions.

4. Critic notes and recommendations

I recommend that the bibliography to be more detailed and I think it would be appropriate to have the filmography as a separate appendix.

5. Conclusion

I find the results of the study to be contributory in nature to contemporary film production.

I support the awarding of a PhD in Film Studies to Mori Raça.

12.06.2024 Blagoevgrad

Associate Professor Milena Aneva